

Пиріг Ігор Володимирович,
професор кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпровського державного університету
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор

ВИСНОВОК СПЕЦІАЛІСТА: ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ У ПРАКТИКУ РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Законом України від 09.10.2024 р. № 4009-IX «Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо оптимізації діяльності спеціалістів у кримінальному провадженні» було доповнено п. 4 ст. 71 КПК України пунктом 9, що розширює права спеціаліста: «надавати довідки, висновки з питань, що належать до сфери його знань, щодо ідентифікації особи, зброї, бойових припасів, вибухових речовин, вибухових пристроїв, слідів вибуху або пострілу, наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, сильнодіючих лікарських засобів» [1]. Загалом позитивно оцінюючи внесені зміни, маємо звернути увагу на окремі неточності, які, на нашу думку, було допущено під час їх формулювання. У змісті доповнень до статті мова йдеться про ідентифікацію об'єктів, що проводяться спеціалістами. Однак ідентифікація є процесом дослідження об'єктів, що мають стійку зовнішню форму. Щодо рідких, сипучих та газоподібних речовин можливо встановлення тільки групової приналежності [2, с. 24]. У змісті ст. 71 КПК України як об'єкти ідентифікації зазначено наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги та прекурсори, вибухові речовини, сильнодіючі лікарські засоби, що у більшості мають рідку або порошкоподібну форму, тобто є об'єктами класифікаційних досліджень.

Крім того, запропоноване доповнення, на нашу думку, обмежує можливості спеціаліста у дослідженнях. Ми пропонуємо дещо розширити можливості діяльності спеціалістів з дослідження документів, трасологічних об'єктів, матеріалів, речовин та виробів, слідів біологічного походження. Значення досліджень вказаних об'єктів є вагомим при розслідуванні кримінальних проваджень, а можливості сучасних техніко-криміналістичних засобів дозволяють проводити їх дослідження

у короткістроки. Тому, на наш погляд, більш точним було формулювання змін до ч. 4 ст. 71, висловлене нами раніше: «надавати під час досудового розслідування кримінальних правопорушень довідки та висновки з питань, що належать до сфери його спеціальних знань щодо ідентифікації особи, а також досліджень: зброї; наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів; вибухотехнічних пристроїв; вибухових речовин і слідів вибуху; трасологічних об'єктів; документів; матеріалів, речовин та виробів; слідів біологічного походження» [3, с. 203].

Будь-які зміни до нормативно-правових актів мають позитивні та негативні сторони. Переваги нововведень, безумовно, є вагомими, а саме: реалізація можливостей використання сучасних технологій досліджень за допомогою експрес-тестів, ідентифікації осіб, діагностичних методів під час досудового розслідування; впевненість під час прийняття рішення щодо внесення відомостей до ЄРДР та початку кримінального провадження; виявлення недоліків або неналежності доказів, що можуть вплинути на правильність прийняття процесуальних рішень; запобігання тяганини прийняття процесуальних рішень у кримінальних провадженнях, особливо під час розслідування кримінальних правопорушень проти миру, безпеки людства та міжнародного правопорядку; розвантаження експертних установ і експертів, які проводять судово-медичні, цитологічні, імунологічні, молекулярно-генетичні, будівельно-технічні, вибухотехнічні, експертизи зброї.

Однак, позитивно оцінюючи зміни до КПК України, слід визначити окремі проблемні питання, що можуть виникнути під час їх реалізації. Одним з таких є питання щодо суб'єктів проведення досліджень та формування висновків. У практиці досудового розслідування ними у більшості випадків будуть співробітники підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих відділів поліції. У такому разі виникають декілька проблем, що полягають у наступному.

По-перше, необхідно значно покращити матеріально-технічне забезпечення таких підрозділів на рівні районних відділів поліції. На сьогодні вони забезпечені засобами, призначеними для проведення огляду місця події та інших слідчих (розшукових) дій, так званими засобами «польової» криміналістики [4, с. 57]. Навіть не можна вказати на те, що такі засоби є у підрозділах у достатній кількості. А для проведення

будь-яких досліджень потрібно мати техніко-криміналістичні засоби, призначені саме для дослідження об'єктів, тобто засоби «лабораторних» досліджень [4, с. 57], що будуть проводитись у спеціально обладнаних лабораторіях, заснування яких на сьогодні, зважаючи на умови фінансування правоохоронних органів, є досить складним завданням.

По друге, кадрове забезпечення підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення слідчих відділів поліції потребує значного збільшення посад спеціалістів-криміналістів. Інтерв'юванням керівників підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення встановлено, що для забезпечення цілодобового чергування спеціалістів-криміналістів у складі слідчо-оперативних груп на сьогодні потрібно у два рази збільшити їх кількість. Зважаючи на передбачуване у зв'язку з проведенням досліджень, додаткове навантаження виникає потреба у значному збільшенні кількості спеціалістів-криміналістів. Тісно пов'язана з цим проблема підготовка кадрів для підрозділів техніко-криміналістичного забезпечення. На сьогодні вона проводиться на базі Національної академії внутрішніх справ у кількості, якої недостатньо для забезпечення всіх областей України фахівцями даного профілю. Зважаючи на означений дефіцит кадрів, така підготовка можлива на базі всіх існуючих закладів освіти зі специфічними умовами навчання. Крім того потрібно значно розширити програму їх підготовки до якої додатково вводити спецкурси з: використанням засобів відеофіксації, встановлених на БпЛА; методики дослідження генетичних ознак людини із використанням приладів швидкого аналізу ДНК; методики сканування зовнішності людини з використанням 3-D сканерів та її розпізнання та ідентифікацію з камер зовнішнього спостереження; дослідження наркотичних, психотропних речовин методами експрес-аналізу та ін.

Список використаних джерел

1. Про внесення змін до Кодексу України про адміністративні правопорушення, Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо оптимізації діяльності спеціалістів у кримінальному провадженні. Закон України від 09.10.2024 р. № 4009-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4009-20#Text>.

2. Бідняк Г.С., Пиріг І.В. Використання спеціальних знань на досудовому розслідуванні: навч. посібник. Дніпро : Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 134 с.

3. Пиріг І. В. Законодавче забезпечення участі спеціалістів під час проведення слідчих (розшукових) дій. Актуальні питання судової експертизи і криміналістики : зб. матеріалів міжнар. наук.-практ. конф. з нагоди 100-річчя від дня народження М. С. Романова (Харків, 17.05.2024). Харків : ННЦ «ІСЕ ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса», 2024. С. 202-204.

4. Салтевський М. В. Криміналістика (у сучасному вигляді) : підруч. / М. В. Салтевський. К. : Кондор, 2005. 588 с.

Мотлях Олександр Іванович,
завідувач наукової лабораторії
з проблем психологічного забезпечення
та психофізіологічних досліджень
ННІЗДН Національної академії
внутрішніх справ, доктор юридичних
наук, професор

ПОЛІГРАФОЛОГІЯ ЯК САМОСТІЙНА ГАЛУЗЬ ЗНАТЬ ТА ЇЇ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІЗ НАУКОЮ КРИМІНАЛІСТИКОЮ

Зародження і становлення поліграфології деяким чином нагадує процеси утвердження науки криміналістики у її історичному й відліковому проміжку часу. Криміналістика як прикладна юридична наука у своєму поступальному розвитку і остаточному формуванні охопила майже півстолітній період часу від кінця XIX і до середини п'ятдесятих років XX століття. Поліграфологія як самостійна галузь знань цей шлях торувала у продовж ста років до свого утвердження і визнання. За даними історичних документів саме у 1921 році американець Джон А. Ларсон, на той час студент Каліфорнійського медичного факультету, поєднуючи навчання з роботою в поліції м. Берклі (Каліфорнія, США) сконструював перший поліграф, придатний для розслідування злочинів, якого вважають прообразом сучасних поліграфів. Результати дослідження з використанням поліграфа викликали інтерес у того періоду вчених та експертів і фактично від тоді почали здійснюватися наукові розробки у поліграфологічній сфері. Пізніше напрацювання Джона А. Ларсона розвив студент того ж Каліфорнійського університету, в подальшому його колега, американець Леонард Кілер, який удосконалив поліграф, додавши до нього психогальванометр – пристрій для реєстрації шкіргальванічної реакції. Свій винахід він запатентував у 1928 році під саме назвою поліграф, оскільки до